

Власенко О. О.
*кандидат економічних наук, доцент,
докторант зі спеціальності 053 «Психологія»
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

RESEARCH OF THE GENERAL LEVEL OF PROFESSIONAL SPEECH COMPETENCE OF FUTURE MANAGERS

В статті розкрито важливість професійно-мовленнєвої компетентності менеджерів, як основи професійного становлення особистості в оточуючому середовищі. Наведено визначення цієї дефініції з позиції менеджменту. Визначено основні критерії та показники, що її характеризують. Наведені методики, що використовувались в дослідженні. В роботі відображено дослідження рівня професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх менеджерів. Загальна кількість респондентів склала 252 абітурієнта ВНЗ України за спеціальністю «Менеджмент», з них 126 магістрів та 126 бакалаврів. Був проведений порівняльний аналіз цієї компетентності у бакалаврів і магістрів та визначені її рівні. Результати проведеного емпіричного дослідження свідчать, що за окремими показниками, які формують професійно-мовленнєву компетентність, рівень обізнаності розрізняється у бакалаврів та магістрів. Однак, сукупний, загальний рівень професійно-мовленнєвої компетентності у бакалаврів та магістрів однаковий. Більшість респондентів (від 63% до 71% за різними групами) відносяться до низького рівня професійно-мовленнєвої компетентності. Це свідчить про нездатність абітурієнтів продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією. Такий рівень професійно-мовленнєвої компетентності обмежить майбутньому менеджеру коло та знизить рівень виконання його професійних обов'язків у майбутньому. Таким чином, було визначено необхідність розроблення та впровадження в освітню діяльність зі спеціальності «Менеджмент» програми підвищення рівня професійно-мовленнєвої компетентності.

Ключові слова: професійно-мовленнєва компетентність, менеджер, критерії, показники, рівень професійно-мовленнєвої компетентності.

The article reveals the importance of professional speech competence of managers as the basis of professional development of personality in the environment. This definition is given from the management perspective. One has determined the main criteria and indicators characterizing it as well as described the methods used in the research. The study of the level of professional speech competence of future managers is reflected in the work. The total number of respondents was 252 management applicants to Ukrainian universities, 126 of which had Master's degrees and 126 had Bachelor's degrees. One has carried out the comparative analysis of this competence among Bachelors and Masters and determined its levels. The results of the conducted empirical research show that the level of awareness of Bachelors and Masters differs in terms of individual indicators forming professional speech competence. However, the aggregate, general level of professional speech competence of Bachelors and Masters is the same. The majority of respondents (from 63% to 71% by different groups) are considered to have a low level of professional speech competence. This indicates the inability of applicants to produce an informative, rich, and properly structured statement using appropriate professional language means and to verbally perceive, interpret and understand professionally-focused information provided by the interlocutor with its assessment and relevant interpretation. This level of professional speech competence will limit the scope of the future manager and reduce the level of performance of his/her professional duties in the future. Therefore, one should develop and implement a program to increase the level of professional speech competence in educational activities of the Management speciality.

Key words: professional speech competence, manager, criteria, indicators, level of professional speech competence.

Вступ. Сучасний розвиток суспільних відносин вимагає піднесення ролі та посилення уваги до процесу комунікації особистості з оточуючим світом. Здійснення професійної діяльності вимагає від особистості взаємодії з іншими людьми. Основу професії «менеджер» складає утворення ефективного комунікативного зв'язку між всіма учасниками, що задіяні в діяльності організації. На перший план виходить необхідність особистості володіти професійним мовленням, яке становить основу професійної комунікації. Особливого значення набуває ця здатність в процесі навчання спеціальності «Менеджмент» у ВНЗ. Функцію оцінки цієї здат-

ності виконує професійно-мовленнєва компетентність менеджера. Дослідження набуття цієї здатності в процесі навчання дає змогу встановити необхідність та напрямки підвищення її рівня. Саме тому проведення аналізу даних емпіричного дослідження рівня професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх менеджерів є актуальним.

Вивченням питань професійно-мовленнєвої компетентності займалися чимало вчених: Л. Барановська, І. Бабій, Л. Березовська, Є. Бондаренко, А. Варданян, Т. Іванчикова, Г. Калмиков, Н. Колодій, Л. Рубцова, Н. Скибун та ін. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про недостатність висвітлення рівня

професійно-мовленнєвої компетентності у майбутніх менеджерів.

Метою цього дослідження є визначення емпіричним шляхом рівня професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх менеджерів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток компетентнісного підходу в усіх напрямках діяльності, особливо в освіті, спричинило виокремлення нових видів компетентностей, які необхідні індивіду для опанування професійних вмінь за фахом.

Однією з таких компетентностей є професійно-мовленнєва, яка була визначена науковцями як частина професійних вмінь з погляду використання мовлення при виконанні професійних обов'язків.

Взагалі мовленнєва діяльність є особливою категорією, тому, що з одного боку вона є самостійним видом діяльності, а з іншого, є передумовою та необхідною приналежністю будь-якої іншої діяльності, яка здійснюється разом з іншими людьми. «В мовленні, як у дзеркалі, відбивається спрямованість особистості, її настанови й тенденції, потреби, інтереси, схильності та ідеали» [7, с. 9].

Виокремлення професійно-мовленнєвої компетентності, як основи професійного становлення особистості, серед інших компетенцій відбулося нещодавно. Л. Барановська стверджувала, що «це складова формування особистості», при цьому «професійно-мовна особистість є інтегрованим новоутворенням, в якому поєднується психологічний, педагогічний, лінгвістичний зміст» [2, с. 131]. І. Бабій, вважала, що «це мовлення, пов'язане з професійними потребами, що уможливорює ефективну професійну комунікацію спеціалістів у певній галузі діяльності» [1, с. 62]. Г. Калмиков розглядав її «як психічну властивість особистості», «здатність суб'єкта комунікативно-мовленнєвої діяльності стати й бути компетентним у галузі професійно-психологічного мовленнєвого спілкування: добре обізнаним, підготовленим; відповідати вимогам особистісно-орієнтованого й соціально-орієнтованого спілкування; висококваліфікованим при виконанні різних професійно-центрованих мовленнєвих дій» [5, с. 195]. Н. Колодій вважала її змістом «знання про точність, влучність, адекватність, правильне використання мовних засобів, знання про особливості використання мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення, знання особливостей використання зображувально-виражальних засобів мови» [6, с. 54].

Вважаємо, що професійно-мовленнєва компетентність менеджера – є невід'ємною частиною його професійної компетентності і відображає здатність менеджера продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та здатність вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією.

Підтримуємо думку Л. Березовської, яка визначила, що формування професійно-мовленнєвої компетентності фахівців «залежить від організа-

ції освітнього процесу у закладах вищої освіти, вибору методів, форм та технологій навчання, спрямованих на розвиток комунікації, становлення професійного мовлення, позитивної мотивації до навчання» [3, с. 16].

Для аналізу професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх менеджерів було виокремлено основні критерії та показники, що характеризують її рівень:

- мотиваційний критерій (показники: мотивації оволодіння професійно-мовленнєвої компетентності та мотивації до афіліації);
- когнітивно-функціональний критерій (показники: професійно-мовної обізнаності та професійно-категорійної обізнаності);
- дискурсивний (експресивний) критерій (показники: цілеутворювально-інтенційний, структурної обізнаності, фахово-інформаційної насиченості (змістовності) тексту, професійної ввічливості);
- імпресивний критерій (показники: аудіювання професійного висловлювання та читання і розуміння професійного тексту);
- критерій рефлексивності (показники: рефлексії та внутрішнього контролю).

Для досягнення означеної мети використовуємо підхід: «Експеримент передбачає емпіричну перевірку висунутої гіпотези на практиці на основі анкетування, опитування, статистичного аналізу» [4, с. 10].

В процесі дослідження професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх менеджерів використовувались наявні психологічні методики дослідження: Методика мотивації афіліації А. Меграбяна у модифікації М.Ш. Магомед-Емінова, Методика Г. Козирева «Уміння слухати», «Методика визначення рівня рефлексивності» А. Карпова та В. Пономарьова, Тест М. Снайдера «Показник внутрішнього контролю», адаптований тест Мюнстерберга. Крім того, в процесі дослідження було використано авторські анкети визначення проблем сприйняття і обробки інформації при дистанційному навчанні; визначення рівня внутрішньої мотивації до оволодіння професійно-мовленнєвої компетентності, визначення професійно-мовної обізнаності, визначення професійно-категорійної обізнаності, визначення обізнаності структури професійних документів, визначення рівня вибіркості та концентрації при читанні професійної термінології, Кейс-стаді №1 (оцінка обізнаності цілеутворювальної орієнтації професійного повідомлення, оцінка обізнаності читання та розуміння професійного тексту), Кейс-стаді №2 (оцінка обізнаності структури професійного повідомлення, оцінка рівня фахово-інформаційної насиченості продюкованого професійного повідомлення, оцінка обізнаності професійної ввічливості), Кейс-стаді №3 (оцінка рівня фахово-інформаційної насиченості продюкованого професійного повідомлення, оцінка рівня аудіювання професійного повідомлення).

В нашому емпіричному дослідженні брали участь абітурієнти, що навчались на IV курсі бакалаврату (перший, бакалаврський рівень ЗВО IV рівня

акредитації) та на I курсі магістратури (другий, магістерський рівень ЗВО IV рівня акредитації) за спеціальністю 073 «Менеджмент». Загальна кількість респондентів склала 252 абітурієнта ВНЗ України, з них 126 магістрів та 126 бакалаврів.

Для оцінки рівня професійно-мовленнєвої компетентності, всі отримані і переведені у стени бали, за кожною методикою та відповідним показником, було підсумовано за кожним респондентом та знайдено арифметичне середнє. Ця цифра і стала оцінкою професійно-мовленнєвої компетентності кожного респондента. Всі отримані оцінки було рознесено у відповідності до рівнів професійно-мовленнєвої компетентності: від 1 до 2 балів – недостатній рівень; від 2 до 3 балів – низький рівень; від 3 до 4 балів – середній рівень; від 4 до 5 балів – високий рівень.

Недостатній рівень професійно-мовленнєвої компетентності свідчить про нездатність менеджера продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією. Цей рівень здатності респондента суттєво обмежує коло виконання професійних обов'язків зі спеціальності «Менеджмент».

Низький рівень професійно-мовленнєвої компетентності – свідчить про обмежену здатність менеджера продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією. Така здатність респондента обмежує коло виконання професійних обов'язків зі спеціальності «Менеджмент».

Середній рівень професійно-мовленнєвої компетентності – свідчить про здатність менеджера продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-

центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією, однак ця здатність є не постійною, змінною в залежності від різних обставин та потребує вдосконалення при необхідності підвищення рівня професійної компетентності менеджера. Цієї здатності не достатньо для виконання на високому рівні професійних обов'язків зі спеціальності «Менеджмент».

Високий рівень професійно-мовленнєвої компетентності – свідчить про сталу здатність менеджера продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією. Цієї здатності достатньо для виконання на високому рівні професійних обов'язків зі спеціальності «Менеджмент».

Проведене дослідження двох груп респондентів: бакалаврів (абітурієнти IV курсу бакалаврату (перший, бакалаврський рівень ЗВО IV рівня акредитації)) та магістрів (абітурієнти I курсу магістратури (другий, магістерський рівень ЗВО IV рівня акредитації)), дозволило провести ранжування опитаних за рівнями професійно-мовленнєвої компетентності (рис. 1).

Аналіз загального рівня професійно-мовленнєвої компетентності свідчить, що більшість респондентів (від 63% до 71%) відносяться до низького рівня професійно-мовленнєвої компетентності і мають обмежену здатність продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією. Така здатність респондента обмежує коло виконання професійних обов'язків зі спеціальності «Менеджмент».

Виявлено, що менша частина респондентів (від 16% до 20%) відноситься до недостатнього рівня професійно-мовленнєвої компетентності, що свід-

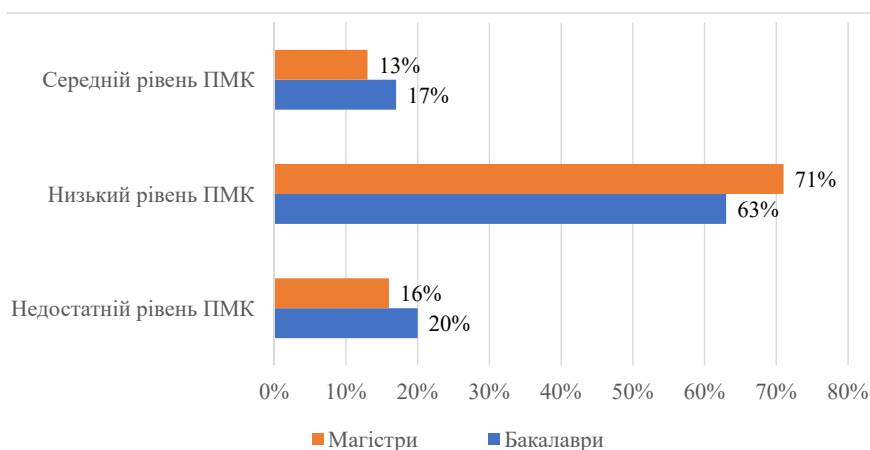


Рис. 1. Рівні професійно-мовленнєвої компетентності абітурієнтів зі спеціальності «Менеджмент»

чить про нездатність менеджера продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією. Цей рівень здатності респондента суттєво обмежує коло виконання професійних обов'язків зі спеціальності «Менеджмент».

Визначено, що найменша частина респондентів (від 13% до 17%) відноситься до середнього рівня професійно-мовленнєвої компетентності, що свідчить про здатність менеджера продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією, однак ця здатність є не постійною, змінною в залежності від різних обставин та потребує вдосконалення при необхідності підвищення рівня професійної компетентності менеджера. Цієї здатності не достатньо для виконання на високому рівні професійних обов'язків зі спеціальності «Менеджмент».

Для підтвердження цих емпіричних даних, розраховуємо коефіцієнт Фішера та Стьюдента за кожним рівнем професійно-мовленнєвої компетентності. В групі респондентів із середнім рівнем професійно-мовленнєвої компетентності коефіцієнт Фішера складає 1,21, що менше ніж f -критичне при кількості ступенів свободи $p < 0,05$; $p < 0,01$. Це підтверджує H_0 – нульову гіпотезу, відповідно якої групи бакалаврів та магістрів є однорідними вибірками в межах своєї групи. Коефіцієнт Стьюдента дорівнює 2,4, що менше ніж t -критичне при кількості ступенів свободи $p < 0,01$. Відповідно до цього, ми приймаємо H_0 – нульову гіпотезу, що говорить про рівність дисперсій цих двох вибірок, тобто відмінності порівнюваних величин статистично є не значимими. Таким чином, до групи респондентів, що мають середній рівень професійно-мовленнєвої компетентності відносяться 13% магістрів ($n=17$) та 21% бакалаврів ($n=21$).

В групі респондентів з низьким рівнем професійно-мовленнєвої компетентності коефіцієнт Фішера складає 1,45, що менше ніж f -критичне при кількості ступенів свободи $p < 0,01$. Це підтверджує H_0 – нульову гіпотезу, відповідно якої групи бакалаврів та магістрів є однорідними вибірками в межах своєї групи. Коефіцієнт Стьюдента дорівнює 0,73, що менше ніж t -критичне при кількості ступенів свободи $p < 0,05$; $p < 0,01$. Відповідно до цього, ми приймаємо H_0 – нульову гіпотезу, що говорить про рівність дисперсій цих двох вибірок, тобто відмінності порівнюваних величин статистично є не значимими. Таким чином, до групи респондентів, що мають низький рівень професійно-мовленнєвої компетентності відносяться 71% магістрів ($n=89$) та 63% бакалаврів ($n=80$).

В групі респондентів з недостатнім рівнем професійно-мовленнєвої компетентності коефіцієнт Фішера складає 1,38, що менше ніж f -критичне при кількості ступенів свободи $p < 0,01$. Це підтверджує H_0 – нульову гіпотезу, відповідно якої групи бакалаврів та магістрів є однорідними вибірками в межах своєї групи. Коефіцієнт Стьюдента дорівнює 0,3, що менше ніж t -критичне при кількості ступенів свободи $p < 0,05$; $p < 0,01$. Відповідно до цього, ми приймаємо H_0 – нульову гіпотезу, що говорить про рівність дисперсій цих двох вибірок, тобто відмінності порівнюваних величин статистично є не значимими. Таким чином, до групи респондентів, що мають низький рівень професійно-мовленнєвої компетентності відносяться 16% магістрів ($n=20$) та 20% бакалаврів ($n=25$).

Підсумовуючи дослідження професійно-мовленнєвої компетентності респондентів, можна зробити висновки, що за окремими показниками, що формують професійно-мовленнєвої компетентності, рівень обізнаності розрізняється у бакалаврів та магістрів, при цьому, загальний рівень професійно-мовленнєвої компетентності у бакалаврів та магістрів однаковий. Хоча за очікуванням, у магістрів повинен бути вищий рівень професійно-мовленнєвої компетентності, так як вони отримали професійні навички за рахунок дисциплін, що вивчаються на четвертому курсі бакалаврату. Вважаємо, що такий рівень професійно-мовленнєвої компетентності та розподіл значень показників пояснюється тим, що бакалаври опрацьовували впродовж трьох років дисципліни фундаментального циклу, а респонденти, що поступили на перший курс магістратури не всі отримали освіту першого, бакалаврського рівня за спеціальністю «Менеджмент». Тому певна частина абітурієнтів-магістрів мають нижчий рівень обізнаності професійно-мовленнєвої компетентності ніж абітурієнт-бакалавр.

Висновки. Виокремлення професійно-мовленнєвої компетентності, як основи професійного становлення особистості, серед інших компетенцій відбулося нещодавно. Проведене емпіричне дослідження показників, які характеризують професійно-мовленнєву компетентність свідчить, що за окремими показниками, які формують професійно-мовленнєву компетентність, рівень обізнаності розрізняється у бакалаврів та магістрів, при цьому, загальний рівень професійно-мовленнєвої компетентності у бакалаврів та магістрів однаковий.

Більшість респондентів (від 63% до 71%) відносяться до низького рівня професійно-мовленнєвої компетентності. Це свідчить про нездатність абітурієнтів продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насичене, відповідно структуроване висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією. Такий рівень професійно-мовленнєвої компетентності обмежить у респондентів коло та

рівень виконання професійних обов'язків зі свого фаху у майбутньому.

Таким чином, вважаємо за необхідне розроблення та впровадження в освітню діяльність зі спеціальності «Менеджмент» програми підвищення професійно-мовленнєвої компетентності.

Зважаючи на важливість професійно-мовленнєвої компетентності для спеціальності «Менеджмент» та наявний низький рівень у досліджених абітурієнтів, вважаємо за актуальне подальше глибинне дослідження цього наукового напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабій І.В. Педагогічні умови розвитку професійного мовлення учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2015. 245 с.
2. Барановська Л., Саражинська І. Формування професійно-мовної особистості майбутнього фахівця правоохоронної сфери. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль, 2008. № 5. С. 131–136.
3. Березовська Л. Формування професійно-спрямованого мовлення у структурі фахової підготовки майбутніх соціальних працівників / *Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. Педагог науки*, № 4 (67), 2019. С. 15–20.
4. Борисенко Н.Д. Методика проведення наукових досліджень: Навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2010. 64 с.
5. Калмиков Г.В. Психологія розвитку професійно-мовленнєвої діяльності майбутніх психологів: дис. ... док. псих. наук : 19.00.07.-Переяслав: 2020. 497 с.
6. Колодій Н. В. Сутність професійної мовленнєвої компетентності бакалаврів соціальної роботи / *Освітні обрії*. 2018. Т. 47. № 2. С. 53–56.
7. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; За заг. ред. Л.О.Калмикової. К.: ПереяславХмельницький педагогічний інститут, в-во "Фенікс", 2008. 245 с.